

*Piotr Różański*

Kraków

## **Rola muzyki współczesnej w kształceniu pianistycznym – wybrane aspekty zagadnienia**

### **The role of contemporary music in piano education – selected aspects**

W rzeczywistości szkolnej często można spotkać – zarówno u nauczycieli, jak i uczniów – swoistą niechęć do muzyki współczesnej. Wynika ona przede wszystkim z przekonania o braku walorów edukacyjnych nowego repertuaru, który – zdaniem jego przeciwników – przeznaczony jest dla gorszych instrumentalistów, gdyż nie wymaga ogólnie rozumianej precyzji wykonawczej. Poniższe refleksje mają na celu nie tyle konfrontację z tego typu stwierdzeniami, ile ukazanie odmiennego punktu widzenia, w którym muzyka współczesna stanowi znaczącą wartość w kształceniu.

Rozważania należałoby zacząć od próby zdefiniowania pojęcia – trudno bowiem w jednoznaczny sposób określić czym jest muzyka współczesna, a jeszcze bardziej skomplikowane wydaje się oszacowanie jej ram czasowych. Powszechnie spotkać można różnorodne interpretacje terminu:

1. muzykę współczesną określa się w sposób dosłowny (niełatwe okazuje się w tym wypadku precyzyjne zdefiniowanie współczesności),

---

\* dr, Akademia Muzyczna, Wydział Instrumentalny

2. pod pojęciem muzyka współczesna rozumie się twórczość żyjących kompozytorów (zauważalna jest tutaj pewna niespójność – w większości przypadków nie sposób znaleźć wspólny mianownik między dziełami powstałymi np. w latach siedemdziesiątych, a tymi z ostatnich kilku lat),
3. termin odnosi się do muzyki postmodernizmu,
4. muzykę współczesną datuje się od połowy XX wieku,
5. pojęcie obejmuje wiek XX i XXI.

Biorąc pod uwagę edukację pianistyczną – z perspektywy nauczyciela szkolnego i wykładowcy akademickiego – powyższym mianem określić można by roboczo repertuar, który bazuje na odmiennym, od panującego w kształceniu systemu dur-moll, języku muzycznym.

Wiek XX wniósł do historii muzyki niespotykaną dotąd zmienność stylów i – co za tym idzie – doprowadził do ich finalnej koegzystencji w dominującym obecnie w sztuce postmodernizmie. Wielowymiarowość estetyczna zaowocowała zróżnicowanym podejściem do fortepianu i roli wykonawcy, czego skutkiem jest konieczność wykształcenia u grającego szeroko pojętej elastyczności w procesie artystycznym. Musi on bowiem – oprócz kontynuowania rozwoju tradycyjnych „wartości” pianistycznych – zmierzyć się z niewystępującą we wcześniejszym repertuarze teoretycznością stylu, w którym instrumentarium podporządkowane jest w sposób totalny ściśle zaplanowanej idei kompozytorskiej.

Serializm – jeden z najbardziej wpływowych prądów stylistycznych XX wieku – zakładał „oderwanie” materiału muzycznego od instrumentu, co zaowocowało nowym ukształtowaniem fakturalnym, wnoszącym odmienne trudności natury technicznej. Dla wykonawcy przewidziana była rola realizatora skomplikowanych układów serialnych, w których każdy parametr dźwięku (długość trwania, natężenie, sposób wydobywania) jest dookreślony. Nie ma tutaj miejsca na własną interpretację danego dzieła – pianista powinien jak najwierniej oddać wynikające z przeobrażeń serii zapisy kompozytorskie. Utwory oparte na systemie serialnym są

często niewielkich rozmiarów i prezentują przezroczystą wręcz tkankę brzmieniową, gdzie każda nuta obdarzona jest wielką wagą – można by więc stwierdzić, iż tworzą one swoiste studium jakości pojedynczego dźwięku.

Krańcowa precyzja współlistnieje jednak w muzyce współczesnej z dużą dozą swobody wykonawczej. Zadaniem instrumentalisty jest nie tylko wierna realizacja życzeń kompozytorskich, ale również realne współtworzenie dzieła artystycznego. W podejściu aleatorycznym, ale także w takich gatunkach jak teatr instrumentalny czy happening, grający wpływa na szereg elementów dzieła muzycznego – decyduje o dynamiczno-artykulacyjnym kształcie struktury, buduje agogikę, planuje formę dzieła. Nie bez znaczenia pozostaje w tym kontekście konieczność rozwoju quasi-improvizowanej sztuki wykonawczej, w której istotne jest to, co „tu i teraz”.

Muzyka XX i XXI wieku wprowadza dużą różnorodność w sposobie traktowania fortepianu. Obok dzieł skupionych wokół jego harmoniczno-melodycznych właściwości, pojawiają się coraz częściej kompozycje, w których traktowany jest on perkusyjnie, czy – idąc dalej – sonorystycznie. Wykorzystuje się na szeroką skalę niestandardowe sposoby gry, szuka niecodziennych brzmień – na przykład za pomocą preparacji instrumentu. Grający, oprócz zwyczajnej otwartości na nowe wymogi artystyczne, powinien nabyć odpowiednią wiedzę, umożliwiającą mu skuteczne i zarazem bezpieczne posługiwanie się fortepianem. Heterogeniczność dotyka również sfery zapisu muzycznego – kontynuacji tradycyjnej jego formy towarzyszy wprowadzenie partytury graficznej, której realizacja stanowi bez wątpienia znaczące wyzwanie wykonawcze. Proces „czytania” muzyki nabiera więc nowego wymiaru.

W pracy nad współczesnym repertuarem pianistycznym dostrzec można szereg wartości edukacyjnych:

1. rozwój zarówno podejścia intelektualnego, jak i spontaniczności emocjonalnej w procesie wykonawczym,
2. elastyczność w realizowaniu różnorodnej stylistyki, często

w ramach jednego tylko utworu – gotowość do natychmiastowej zmiany dynamiki, artykulacji czy agogiki,

3. precyzję wykonawczą,
4. umiejętność zróżnicowanego budowania formy dzieła,
5. wnikliwą analizę utworu wraz z jego kontekstem kulturowym (warto podkreślić rolę przenikania się różnorodnych kultur w XX i XXI wieku, co nie pozostaje bez wpływu na sztukę),
6. kształtowanie interpretacyjnej siły przekazu, mającej na celu efektowną percepcję u słuchacza.

Muzyka współczesna powinna być nieodzownym elementem wszechstronnego wykształcenia pianistycznego. Repertuar ten – w swojej stylistycznej różnorodności – stanowi niezwykle ważne dopełnienie edukacji instrumentalnej, ponieważ nie tylko poszerza spektrum umiejętności wykonawczych, ale także wpływa korzystnie na rozwój nabytych już komponentów gry. Trudno wykonywać muzykę XX i XXI wieku bez spojrzenia w przeszłość – jednocześnie może ona stanowić ciekawą alternatywę w dydaktyce (na przykład przy wprowadzaniu polifonii, w pracy nad artykulacją czy metrorrytmiką). Warto podkreślić, iż kontakt z nową muzyką przybliżył nas do zrozumienia współczesności – wraz z jej problemami i wyzwaniem – oraz pomaga w określeniu własnej tożsamości względem otaczającego świata. Granie muzyki współczesnej jest więc swojego rodzaju powinnością wobec kultury i społeczeństwa.

### **Bibliografia**

1. ANTOKOLETZ, E., *Muzyka XX wieku*, Inowrocław: Pozkał, 2009.
2. ROSS, A., *Reszta jest hałasem: słuchając XX wieku*, Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 2011.
3. ZIELIŃSKI, T. A., *Style, kierunki i twórcy muzyki XX wieku*, Warszawa: Centralny Ośrodek Metodyki Upowszechniania Kultury, 1980.
4. ZUBRZYCKI, S., *Program nauczania w zakresie wykonawstwa muzyki współczesnej dla szkoły muzycznej II stopnia i dla ogólnokształcącej szkoły muzycznej II stopnia*, Kraków, 2005.

### **Streszczenie**

Muzyka współczesna stanowi znaczącą, choć niedocenianą, wartość w kształceniu. Autor, w swoich rozważaniach, próbuje zdefiniować samo pojęcie - muzyka współczesna - szczególnie w odniesieniu do edukacji pianistycznej. Zwraca uwagę, na nowe wyzwania, z jakimi musi zmierzyć się wykonawca repertuaru, który bazuje na odmiennym, od panującego w kształceniu systemu dur-moll, języku muzycznym. Wskazuje także szereg wartości edukacyjnych, które wynikają w toku pracy nad współczesnym repertuarem (m. in. podejście intelektualne contra spontaniczność emocjonalna, elastyczność wykonawcza w realizowaniu różnorodnej stylistyki, precyzja wykonawcza, zróżnicowane kształtowanie formy, konieczność głębokiej analizy utworu wraz z jego kontekstem kulturowym).

**Słowa kluczowe:** muzyka współczesna, kształcenie pianistyczne

### **Abstract**

Contemporary music is an underestimated but exceptionally valuable element of piano education. Its stylistic diversity implies the necessity to develop a substantial flexibility of playing skills. The performer – while expanding traditional pianistic “values” present in earlier repertoire – must face new challenges: realization of serial structures in which each parameter of the sound is precisely defined; a factual co-creating of an artistic opus in aleatoric forms but also in genres like happening or instrumental theatre; the skill of effective but safe preparation of the instrument; heterogeneity of a music notation (i.a. graphic score). While working on the contemporary piano repertoire one can discover a number of educational values: the development of intellectual approach but also emotional spontaneity in the performing process; working on the precision of performance; readiness to quick changing within individual elements of playing in the context of stylistic multidimensionality; the ability to build up a differentiated formal structure; deepened analysis of a piece together with its cultural context; shaping the interpretational strength of communication. Contemporary music – being both a complementary element of the instrumental schooling and an interesting alternative in the didactic process (i.a. in introducing polyphonic structures, working on articulation or metro-rhythmic problems) – should be an indispensable part of a versatile piano education.

**Keywords:** contemporary music, piano education